

ქეთევან ციბინტია

ოსუ

ოჯახის შექმნის წინაპირობების ერთი ასპექტისათვის სამეგრელოში

საზოგადოებაში ადამიანებს შორის ურთიერთობები წესრიგდება სამართლებრივი გზით და ჩვეულებითი ნორმებით. გვარებიც, როგორც ადამიანთა მონათესავე გაერთიანებები, ერთმანეთთან, გვარშიდა ურთიერთობებს ამავე წესით არეგულირებენ. ჩვენი მიზანია საქართველოს ერთ-ერთ ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეში – სამეგრელოში – გვარებს შორის ურთიერთობის შესწავლა ქორწინების ამკრძალავ და დამაბრკოლებელ გარემოებებთან კავშირში.

ქორწინების აკრძალვა (ხშირად მას მოიხსენებენ როგორც ქორწინების ტაბუ) ბევრი მეცნიერის ინტერესის საგანი ყოფილა, როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ქორწინება ერთი გვარის წარმომადგენლებს შორის, რომელთაც სისხლით ნათესაობა აკავშირებთ, თითქმის ყველა ქვეყანაში აკრძალულია. ეს წესი მსოფლიოში სხვადასხვა საზოგადოებებს ახასიათებს, თუმცა, არსებობს ისეთი შემთხვევები, როდესაც ქორწინების ტრადიცია მხოლოდ ამაზე არ არის დამოკიდებული და მისდევნის ისეთ ტრადიციებსაც, რომლებიც წინაპართაგან მომდინარეობს და მისი დაცვა თანამედროვე ეპოქაშიც გრძელდება. ნავაჰოს ხალხში არსებული საქორწინო წესები შეისწავლეს კენეთ მორგანმა, მალკოლმ ქარმა, კეტრინ სპენსერმა, დორიან კუელიმ, ხოლო მარშალის კუნძულებზე მცხოვრები საზოგადოებები შეისწავლეს რობერტ კისტმა, მიხაილ რინკიევიჩმა. მეცნიერთა დასკვნით, ამ საზოგადოებებს აქვთ მარტივი ნათესაობის სისტემა და, შესაბამისად, მარტივია მათი საქორწინო წესებიც. თუმცა, მათ ტრადიციაშიც არსებობს ეგზოგამიის წესი. მიუხედავად იმისა, რომ ამ საზოგადოებებს არ აქვთ რთული ნათესაობის სისტემა, ტრადიციულად, ქორწინებას კრძალავენ სისხლით მონათესავე საერთო გვარში. კისტმა და რინკიევიჩმა აღნიშნეს, თუ რას ნიშნავს ეგზოგამია და ახსნეს, თუ როგორ გამოიხატება ის მარშალის კუნძულებზე მცხოვრები

ორი ხალხის მაგალითზე: „ეგზოგამიით ჩვენ აღვნიშნავთ ნორმებს, რომლებიც თეორიულად კრძალავს ქორწინებას ერთი სოციალური კატეგორიის მქონე ხალხებში“¹. მარშალის კუნძულებზე მცხოვრებლებში, ისევე როგორც ბევრ სხვა ხალხში, მეცნიერები განასხვავებენ ორი სახის სისხლისმიერ ნათესაობას: „ერთი გვარის წარმომადგენლები, რომელთანაც ქორწინება აკრძალულია და ამავე გვარის წარმომადგენელი, რომელთანაც ქორწინება დასაშვებია და მისაღებიც კი“² ქარმა, სპენსერმა და ვოლიმ შეისწავლეს ნავაპოს ხალხი. მათ განიხილეს წინამორბედი მკვლევრების ჩანაწერები და მივიდნენ დასკვნამდე, რომ აქ „ქორწინების აკრძალვა არსებობდა ბიძაშვილებს და დეიდაშვილებს შორის (parallel cousins), რომლებიც ნათესაობის კონტექსტში განიხილებოდნენ, როგორც და-ძმები და ასევე დეიდაშვილს და მამიდაშვილს შორის (cross-cousins)“³. კეტრინ მორგანმა დასკვნები გააკეთა ეთნოგრაფიულ მონაცემებზე დაყრდნობით და აღნიშნა, რომ ნავაპოს ხალხში „მცირე გვარს შიგნით ქორწინება საერთოდ არ ხდება, ან იმდენაც უმნიშვნელოა, რომ სტატისტიკაში ვერ ხვდება“⁴. მან ასევე აღნიშნა, რომ „სოციუმის დაშლის შემდეგაც კი დავასკვნით, რომ კონკრეტულ დიდ გვარს, რომელიც დაიშალა, არ აქვს ქორწინების ტრადიცია ერთმანეთში, რადგან ისინი თავს საერთო ჯგუფს მიაკუთვნებენ. ეგზოგამიის ნიშანიც სწორედ ესაა, ერთ დიდი ჯგუფში შემაკალი პატარა-პატარა წევრების ერთობლიობა“⁵. გვარების ნათესაობის სხვა ფორმები განიხილა ბერნარდ ჩაპაისმა. მან აღნიშნა, რომ რთულ, განვითარებულ საზოგადოებაში ხშირად ურთიერთობები განისაზღვრება არა მხოლოდ სისხლიერი ნათესაობით, არამედ კულტურული კატეგორიებითაც⁶. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ნათესაური სისტემა და გვარშიდა ურთიერთობები გაცილებით რთულია და მხოლოდ ბიოლოგიურ,

¹ R. C. Kiste, M.A. Rynkowich. Incest and Exogamy: A Comparative Study of two Marshall Island Populations. The Journal of the Polynesian society. Vol. 85. No. 2, 209-226. 1976. გვ. 209.

² R. C. Kiste, M.A. Rynkowich. Incest and Exogamy: A Comparative Study of two Marshall Island Populations, გვ. 209.

³ M. Carr, K. Spencer, D. Wolly. Navaho Clans and Marriage at Pueblo Alto. Wiley on Behalf of the American Anthropological Association. *American Anthropologist*. Vol. 41. No. 2, 245-257. 1939: გვ. 246.

⁴ K. Morgan. Clan Groups and Clan Exogamy among the Navajo. Journal of Anthropological Research. Vol. 35. No.2, 157-169. გვ. 159

⁵ K. Morgan. Clan Groups and Clan Exogamy among the Navajo, გვ. 159

⁶ B. Chapais. 2014. Complex Kinship Patterns as Evolutionary Constructions, and the Origins of Sociocultural Universals. The University of Chicago Press on behalf of Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research. *Current Anthropology*. Vol. 55. No. 6, გვ. 751.

სისხლით ნათესაობის მოცემულობაზე არაა დაფუძნებული. კულტურული კონსტრუქცია ნათესაობის სისტემაში თამაშობს ძალიან მნიშვნელოვან როლს, რომელიც ასევე ახდენს ქორწინების აკრძალვის წესების ფორმულირებას. ჩვენ ვხედავთ საქორწინო შეზღუდვებს არა მხოლოდ სისხლისმიერ ნათესაობასა და გვარს შორის, არამედ ადამიანებს შორის, რომელთაც სისხლისმიერი ნათესაობა არ აკავშირებთ.

ეთნოგრაფიული კვლევის შედეგად მოძიებულ იქნა სხვადასხვა გვარები, რომლებსაც ერთმანეთთან ნათესაობა არ აკავშირებთ, თუმცა ერთმანეთზე არ ქორწინდებიან. მასალის მოსაძიებლად გამოყენებულ იქნა სხვადასხვა ეთნოგრაფიის მეთოდი. ვერბალური ინფორმაციის მიღება მოხდა უშუალოდ ინტერვიუს პროცესში. ქორწინების აკრძალვის მიზეზების კვლევა მოხდა მეორეული ანალიზისა და დოკუმენტების ანალიზის მეთოდის გამოყენებით.

საქორწინო ურთიერთობებს საქართველოში, ისევე როგორც სხვაგან, არეგულირებდა საერო სამართალი და შუა საუკუნეებში, ქრისტიანობის გავლენით საეროსთან ერთად საეკლესიო სამართალიც. ამავე დროს, უმნიშვნელოვანესი იყო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების დაცვა, რაც ამ საკითხზე ხალხში არსებულ რწმენა-წარმოდგენებს, წეს-ჩვეულებებს ეფუძნებოდა.

ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნავდა, რომ ძველ საქართველოში ქორწინების დამაბრკოლებელ გარემოებად მიიჩნეოდა მცირეწლოვნობა და საცოლქმროთა როგორც სულიერი, ისე ხორციელი ნათესაობა⁷. **ვახტანგ მეექვსის სამართლის მიხედვით**, ქორწინების დამაბრკოლებელ გარემოებად მიიჩნეოდა დასაქორწინებელის სულიერი მდგომარეობაც⁸. ქართული სამართლის ისტორიის ცნობილი მკვლევარი **გიორგი ნადარეიშვილი** აღნიშნავდა, რომ შუა საუკუნეებში ქორწინებას არეგულირებდა საეკლესიო სამართალი. საეკლესიო მოძღვრების მიხედვით სისხლითი ნათესაობის მეშვიდე ხარისხში ქორწინება აკრძალული იყო⁹.

მკვლევარი **მზია ბექაია** აზუსტებს ნათესაობის სახეებს და აღნიშნავს, რომ საქართველოში ნათესაობა ძირითადად სამი სახის იყო – სისხლითი (წარმოშობა), მოყვრობითი (ცოლისა და ქმრის მხარეების ნათესაობა) და ხელოვნური (ნათლობა, ძუძუმტეობა, დამძობილება და სხვ.), ხოლო რაც

⁷ ი. ჯავახიშვილი. თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII. თბ. 1984, გვ. 266.

⁸ სამართალი ვახტანგ მეექვსისა, ტექსტი დაადგინა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ისიდორე დოლიძემ. თბ. 1981, გვ. 250.

⁹ გ. ნადარეიშვილი. ქართული სამართლის ისტორიის ნარკვევები. თბ. 1971, გვ. 67.

შეეხება ქორწინების ტაბუს, „პირველ რიგში აღიარებულად ითვლებოდა და დღესაც ასეა, რომ საქართველოს ყველა კუთხეში მოქმედებდა ეგზოგამიის წესი, ე.ი. საქორწინო პარტნიორები სხვადასხვა გვარისა უნდა ყოფილიყვნენ“¹⁰. ეთნოლოგი ილია ჭყონია მთიულეთის მაგალითზე აღნიშნავდა, რომ გვარსახელებში ნიშანდობლივი ჩანს ერთი ძირიდან წარმოშობა-წარმომავლობა, რაც, თავის მხრივ, მოგვარეთა შორის ქორწინებას შეუძლებელს ხდიდა, მაშინაც კი, როცა ისინი ტერიტორიულად დაცილებულნი იყვნენ¹¹.

ნუგზარ ანთელავას გამოკვლევით, სამეგრელოში XIX საუკუნის მეორე ნახევარსა და XX საუკუნის დასაწყისში ეგზოგამია დაცული იყო აგნატურ ნათესაობაში შვიდი, ხოლო კოგნიტურში – ოთხი თაობის ფარგლებში¹². მოხრობელთა თქმით, შვიდი თაობის შიგნით „ზისხირ ზისხირს ქობიურნსია, ციანსია“ (ისხელი ისხელს რომ „შეხვდება“, ყივისო)“. სამეგრელოში, ქორწინება იკრძალება ასევე ბებულის მოგვარესთანაც.

გარდა ნათესაობით განპირობებული აკრძალვებისა ანუ ეგზოგამიისა, ქორწინების დამაბრკოლებელი სხვა გარემოებებიც არსებობდა ძველ საქართველოში. აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში ქორწინება იკრძალებოდა „სწორფერებსა“ და „წაწლებს“ შორისაც¹³.

ასევე, ერთი სოფლისა და ხატის ქალ-ვაჟის შეუღლებას გაუბრუნენ და უფრო სასურველი იყო ქალის სხვა სოფელში გათხოვება¹⁴. აკრძალული იყო დედის გვარის მქონე ქალის შერთვა¹⁵.

ყურადღება ექცეოდა საცოლქმრო წყვილის სოციალურ სტატუსს. ქორწინება დაბალ და მაღალ წოდებათა გვარიშვილებს შორის შეუძლებელი იყო¹⁶. ასევე, ყურადღება ექცეოდა რელიგიას, ისინი ერთი რჯულისა უნდა ყოფილიყვნენ¹⁷.

¹⁰ მ. ბექაია. საოჯახო და საქორწინო ტრადიციების მნიშვნელობა თანამედროვე ქართული ოჯახის სიმტკიცისთვის. თბ. 1981, გვ. 28.

¹¹ ი. ჭყონია. ქორწინების ინსტიტუტი მთიულეთში. თბ. 1955, გვ. 19.

¹² ნ. ანთელავა. ტრადიციული საქორწინო წეს-ჩვეულებანი სამეგრელოში. თბ. 2005.

¹³ ნ. ბალიაშვილი. სწორფერობა ხევსურეთში. თბ. 1990, გვ. 33. ს. მაკალათია. ფშაური წაწლობა და ხევსურული სწორფერობა. თბ. 1925, გვ. 3.

¹⁴ ს. მაკალათია. სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია. თბ. 1941, გვ. 260.

¹⁵ ნ. ბაკელია. საქორწინო წეს-ჩვეულებები სამეგრელოში. სამეგრელო კოლხეთი ოლქში (არქეოლოგიის, ენათმეცნიერების, ისტორიის, ხუროთმოძღვრებისა და ეთნოლოგიის ნარკვევები). თბ. 1999, გვ. 305.

¹⁶ ი. ჯავახიშვილი. თხზულებანი. ტ. VII, გვ. 267.

¹⁷ დიდი სჯულის კანონი. საქართველოს საპატრიარქო. თბ. 1987, გვ. 335.

ქორწინება აკრძალული იყო ხელოვნურად დანათესავებულთა შორისაც, მაგალითად შეფიცულთა შორის. სამეგრელოში აკრძალული იყო („ვაში-ნერს“) გამზრდელის, ძიძის – „ძიძესქუაშ“ ნათესავისა და გვარის შერთვა და არც ძმად, დად, დედად თუ მამად მოგებულ – „ჩაფილის“ (შეფიცულის) ნათესავისა და მახლობლის შერთვა. არ ირთავდნენ აგრეთვე შვილობილის – „სქუალაფირის“ გვარისას და ნათესავს¹⁸. ქორწინება იკრძალებოდა მოყვრებს შორის (ტერმინი – კერძ-მოჯგვირობა (კერძ-ნათესაობა)¹⁹.

სამეგრელოში, ზოგიერთ გვარსახელში, გარდა ზემოთ ჩამოთვლილისა, დამატებით, ქორწინების აკრძალვის მიზეზი ადათობრივი სამართლის შედეგად მიღებული განაჩენი – „გინონამაა“ (ხატზე გადაცემა). არის მაგალითები, როდესაც აკრძალვის მიზეზმა ლეგენდის სახით მოაღწია დღევანდელობამდე ან სულაც მხოლოდ სიტყვის „ვაშინერს“ – „აკრძალულიას“ ძალით შემოინახა სოციუმმა.

სამეგრელოში არსებული ტრადიციის მიხედვით, გვართა შორის ქორწინების აკრძალვის დროს გამოიყენება ცნობილი ტერმინი – „ვაშინერს“ („შინა“ ნიშნავს ხსენებას, -ვა უარყოფის ნიშანია), რაც სიტყვასიტყვით ნიშნავს ისეთ საქციელს, რისი ხსენებაც კი არ შეიძლება. ეს იგივეა, რაც „ტაბუ“, აკრძალული რამ²⁰. ტერმინი „ტაბუ“ აღნიშნავს რეალურ ან მაგიური ცრურწმენის ნიადაგზე წარმოქმნილ აკრძალვას²¹. ხოლო „ვაშინერის“ ქვეშ მოქცეულია ყველა ის აკრძალული მოქმედება და საგანი, რომელთა ხსენებას და შესრულებას შეუძლია ადამიანსა და მის ოჯახს უბედურება მიაყენოს²².

გვარებს შორის ქორწინების აკრძალვის კვლევამ, ეთნოგრაფიული მახასიათებლების გამოვლენამ კვლევის პროცესში, ცხადჰყო, რომ თანამედროვეობის გათვალისწინებით შედარებით კონსერვატიულ საზოგადოებასთან გვაქვს საქმე, ანუ ისტორიულად არსებული ნორმები სოციუმის მეხსიერებაში მკვეთრად არის დაცული. ეს საკითხი, კონკრეტულად ეთნოგრაფიულ მასალაზე დაყრდნობით, ამ რაკურსით ჯერჯერობით არ გაშუქებულა სამეცნიერო ლიტერატურაში. გამომდინარე იქიდან, რომ გლობალიზაციის ეპოქაში, ეთ-

¹⁸ ს. მაკალათია. სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, გვ. 260.

¹⁹ ნ. ანთელავა. ტრადიციული საქორწინო წეს-ჩვეულებანი სამეგრელოში, გვ. 35

²⁰ თ. სახოკია. საქორწინო ჩვეულებანი სამეგრელოში. ეთნოგრაფიული ნაწერები. თბ. 1956, გვ. 72.

²¹ კ. ჯორჯანელი. ეფემიზში და სიტყვის ტაბუ. თბ. 1977, გვ. 46.

²² ს. მაკალათია. სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, გვ. 335.

ნოგრაფიული მახასიათებლები საკმაოდ მკვეთრად იცვლება, ამ მხრივ დღეს არსებული რეალობის დაფიქსირება სავალდებულოდ და საჩქაროდ მიგვაჩნია, რადგან რამდენიმე წელიწადში შეიძლება, ღირებულებების ცვალებადობასთან ერთად, სრულიად სხვაგვარი ვითარება დაგაფიქსიროთ.

სამეგრელოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეში გამოვლინდა ქორწინების როგორც გამომრიცხველი, ისე დამაბრკოლებელი გარემოებები.

ქორწინების გამომრიცხველი გარემოება იყო „გინოჩამა“, ანუ ხატზე გადაცემა. ხატზე გადაცემა – „გინოჩამა“ ხალხური სამართალია, საუკუნეების მანძილზე შექმნილი და პრაქტიკაში დამკვიდრებული. „გინოჩამა“ საკმაოდ გავრცელებული იყო მეგრელთა შორის მართლმსაჯულების აღსასრულებლად. „გინოჩამათი“ გასამართლების შედეგად ერთ-ერთი სასჯელი სწორედ ქორწინების აკრძალვა იყო. ასეთი აკრძალვის მაგალითია ლუკავებსა და მიქავებს, ლუკავებსა და ღვინჯილებს, აბულაძეებსა და მოლაშხიებს, კვარაცხელიებს და ჩანგელიებს, არქანიებს, გოგოხიებსა და ბულიებს, კაკაჩიებსა და შენგელაიებს შორის არსებული ტაბუირებული ურთიერთობები.

ქორწინების გამომრიცხველი გარემოებაა კონკრეტული გვარის კონკრეტულ „გამნარყთან“ „ხვამათი“ ანუ ლოცვით დაკავშირება. „გამნარყი“ მცირე სოციალური წრეა. დიდი გვარის შემთხვევაში, ერთ გვარს რამდენიმე „გამნარყი“ ყავს და შემოიფარგლება დაახლოებით, 4-6 თაობის წარმომადგენლით. ამის მაგალითი დაგაფიქსირეთ სოფელ მუჟაგაში. აქ მცხოვრები ბებელია არქანიას „გამნარყი“, ანუ დანაყოფი არქანიები არ ქორწინდებიან კაკუბავებზე და ჯობავებზე. თქმულების მიხედვით, ტყვეთა სყიდვის დროს, სამურზაყანოდან გაუტაცნიათ ორი ძმა კაკუბავა და ერთი ჯობავა. ბებელია არქანიას წმინდა გიორგის შემწეობით სამივე სამურზაყანოელი გადაურჩენია. დალუპვას გადარჩენილი კაკუბავები და ჯობავები დაპირდნენ ჯვარის წმინდა გიორგის სალოცავს, რომ მაღლიერების ნიშნად, ყოველ ხუთ წელიწადში ერთხელ მას შესწირავდნენ ხარს და მათ გადაძრწენელ ბებელია არქანიას „გამნარყთან“/შთამომავლებთან ერთად ამ დღეს დღესასწაულობდნენ ამ მიზეზით – საგანგებო „ხვამას“ – ლოცვას ჩაატარებდნენ. კაკუბავების და არქანიების გვარი დღემდე იხდის სამადლობელ ლოცვას – „ღუნაპირს“²³. კა-

²³ ღუნაპირის აღნიშვნის თავისებურებების შესახებ დეტალურად იხ. ნ. ფიფია, ქ. ციმიტია. რწმენა-წარმოდგენებთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრაქტიკის შესახებ სამეგრელოში („ხვამა“: „ოხვამერი“ და „ღუნაპირი“). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. XII. თბ. 2017, გვ. 427-456

კუბაეები, ჯობაეები და არქანიების ეს კონკრეტული გამწარყი დღესაც იცავენ დღეობის გადახდის და ეგზოგამიის წესს²⁴. შესაბამისად, როგორც აღვნიშნეთ, კონკრეტული გვარის სხვა გვარის კონკრეტულ შტოსთან „ხვამათი“ დაკავშირება ქორწინების გამომრიცხველი გარემოება გახდა დროთა ვითარებაში.

ქორწინების გამომრიცხველი გარემოება – ერთი ხატის ყმობა დაფიქსირებულია წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ობუჯში. აქ მცხოვრები ფიფიები და მესხიები ერთმანეთზე არ ქორწინდებიან. ეთნოგრაფიული მონაცემებით, „ნოჯიხურში“ ისინი ერთი ხატის მსახურნი ყოფილან და ერთმანეთისთვის ძმობა და და-ძმობა შეუფიცნიათ. იგივე მაგალითი გვაქვს სოფელ ჯიხაშკარში. აქ მცხოვრები შენგელიები და ზარანდიები ყოველ წელიწადს, აღდგომის მესამე დღეს აღნიშნავენ საგვარეულო ლოცვას – „ქეჯვარობას“. ამ ორ გვარს მკაცრად აქვს ეგზოგამია დაცული²⁵.

ქორწინების დამაბრკოლებელი, მაგრამ არა გამომრიცხველი გარემოება სოციალური უთანასწორობაა. ამის მაგალითი დავაფიქსირეთ სონგულიებსა და შენგელიების შორის. მათ შორის ქორწინების აკრძალვის მიზეზი სავარაუდოდ, წარსულში წოდებრივი უთანასწორობაა. ეთნოგრაფიული მონაცემებით, სონგულიები შენგელიების „მონილაეები“, ანუ მსახურები ყოფილან. ეთნოლოგი დავით ჭითანავა ამ ორ გვარს შორის ქორწინების დამაბრკოლებელ გარემოებად შვილად გაზრდასაც ასახელებს²⁶.

გვარსახელებს შორის საქორწინო ურთიერთობები ტაბუირებულია საერთო წარმომავლობის ხსოვნის მიზეზითაც. სამელები არ ქორწინდებიან მელიებზე. გადმოცემით, ისინი ლაზები არიან. მათი თავდაპირველი გვარი მელია ყოფილა, შემდეგ კი -სა წინსართი დაუმატებიათ და სამელები გამხდარან. ასევე, საერთო წარმომავლობის ხსოვნა აქვთ უბილაეებს, ვიბლიანებს და უგულაეებს, მინდილაეებს და ბენდელიანებს, მანტუებს და მატუებს. მათ შორისაც საერთო წარმომავლობის ხსოვნა ქორწინების დამაბრკოლებელ, მაგრამ არა გამომრიცხველ გარემოებად მიიჩნევა.

ქორწინების გამომრიცხველი გარემოებები ზოგჯერ გვარებს საერთოდ არ ახსოვთ, მაგრამ ისინი დანამდვილებით არსებობდა. წალენჯიხის მუნიცი-

²⁴ ქ. ციმიშტია. ერთი საგვარეულო დღეობის სოციალური პრაქტიკა. საერთაშორისო კონფერენცია არქეოლოგიის, წყაროთმცოდნეობა – ტენდენციები და გამოწვევები. თბ. 2020, გვ. 605.

²⁵ ი. შენგელია. სარიტუალო პრაქტიკის ტრანსფორმაციის პროცესი სამეგრელოში. ეთნოლოგიის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი ნაშრომი. ხელნაწერის უფლებით. თბ. 2018, გვ. 47.

²⁶ დ. ჭითანავა. კოლხური გვარსახელების გენეზისი მრუდე სარკეში. თბ. 2020, გვ. 191.

პალიტეტში ცხოვრობენ ეგები. საქართველოს მასშტაბით ეგები სულ 9 სულია. ეგები არ ქორწინდებიან თვალთვაძეებზე. ამ ორ გვარს შორის ეგ-ზოგამია მკაცრად არის დაცული. სავარაუდოდ, აკრძალვა ქრისტიანული წესით დანათესავების მიზეზით არის გამოწვეული. საარქივო მონაცემებით, 1880 წლის 20 ივლისს დაქორწინდნენ აზნაური თეიმურაზ ივანეს ძე თვალთვაძე და აზნაური დულხან, კვიკინია ეგიას ასული. თავსდებნი: ივანე და კერამდუხუ ეგები²⁷. თუმცა, მომდევნო წლებში ეგებს თვალთვაძეები დაუნათესავდნენ ნათლობის გზით: 1891 წლის 29 ივლისს აზნაურ პავლე ვატიას ძე ეგიას და ნატალია გაბრიელის ასულს შეეძინათ გაბრიელი. მიმრქმელი: მაქსიმე ნიკოლოზის ძე თვალთვაძე²⁸.

საარქივო მონაცემებით დასტურდება ეგიასა და თვალთვაძის ქორწინება, რაც იმას ნიშნავს, რომ მათ შორის სისხლისმძიერი ნათესაობა არ ყოფილა. თუმცა, მოგვიანებით მოხდა მათი დანათესავება ნათლობის გზით. ქრისტიანული რელიგია სულიერ ნათესაობას კი ხორციელზე მაღლა აყენებს²⁹. სოციუმის მეხსიერებაში ნათლად არის შემორჩენილი ამ ორ გვარს შორის ქორწინების აკრძალვის ფაქტი, თუმცა მიზეზი – არა.

მსგავსი შემთხვევაა ძვაბავებსა და ფურთუხიებს შორის. მოხრობელთა თქმით, „ძვაბავა ფურთუხიას არ მოიყვანს და ფურთუხია – ძვაბავას. ზვიად ჟორჯის ძე ძვაბავას თქმით: „ფურთუხიეფ ჩქიმიანეფ რენა“ (ფურთუხიები „ჩემიანები“ არიან)“. სავარაუდოდ, მედანში მცხოვრები ძვაბავებისა და ფურთუხიების გვარსახელებს შორის ეგზოგამია ქრისტიანული გზით დანათესავების შედეგია. საარქივო მონაცემებით დგინდება მათი სულიერი ნათესაობის ფაქტები: 1871 წლის ჯგალის წმინდა გიორგის ეკლესიის მეტრიკულ ჩანაწერში დაფიქსირებულია, რომ 7 ოქტომბერს დაქორწინდნენ გლეხი უჩანა გვაძის ძე ფურთუხია და მარიამ მახუს ასული. თავსდებნი: მახუ, პავლე და ტოტია ფურთუხიები, ასევე, ჯაბე ძვაბავა³⁰. 1871 წლის 7 ნოემბერს დაქორწინდნენ გლეხი თეიმურაზ შუკოს ძე ძვაბავა და როდა კოჩას ასული. თავსდებნი: პახუ ძვაბავა და პავლე ფურთუხია³¹. ამ შემთხვევაში ნათესაობა მეჯვარეობის გზით შემდგარა. სავარაუდოდ, მეჯვარეები შვილებსაც მოუნათ-

²⁷ საქართველოს ეროვნული არქივი. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (სცსა). ფონდი №489, ანაწერი №6, საქმე №999.

²⁸ სცსა. ფონდი №489, ანაწერი №6, საქმე №1478.

²⁹ დიდი სჯულის კანონი, გვ. 330.

³⁰ სცსა. ფონდი №489, ანაწერი №6, საქმე №771

³¹ სცსა. ფონდი №489, ანაწერი №6, საქმე №771

ლავდნენ დაქორწინებულ წყვილს და ნათესაობა ნათლობითაც განმტკიცდებოდა. ეგვიპტის მსგავსად, ფურთუხიებსა და ძვაბავებს ქორწინების აკძალვის ფაქტი, ეგზოგამია აქვთ შემორჩენილი, მიზეზი კი არ ახსოვთ, თუმცა ჩვენ ღავადგინეთ.

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სხვადასხვა გვართა შორის ქორწინების გამოძრიცხველი გარემოებები სამეგრელოში იყო და არის ადამიანთა შორის ჩვეულებითი სამართლით რეგულირებული შემთხვევები – „გინჩამა“; ასევე ერთი ხატის ყმობა; ქრისტიანული წესით დანათესავება; თუმცა ეს უკანასკნელი არ ვრცელდება დიდ გვარებზე და ტაბუ მხოლოდ მცირე სოციუმზე შემოიფარგლება. საერთო წარმომავლობის ხსოვნა კი ქორწინების დამბრკოლებელი, თუმცა ნაკლებად გამოძრიცხველი გარემოებაა, ასევეა ხსოვნა წარსულში სოციალური უთანასწორობისა. გვარებს შორის არსებულ ქორწინების აკრძალვაში გამოვლენილია სოციუმის მხრიდან წარსულში ჩვეულებითი სამართლისა და რელიგიური ნორმების დაცვის სიმტკიცე.

Ketevan Tsimintia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ABOUT ONE ASPECT OF MARRIAGE PREREQUISITE IN SAMEGRELO

Summary

Marriage in Samegrelo had a prerequisite – taking into consideration some prohibitive and inhibitive factors. Prohibitive factors included the results of the practice of “Ginochama” – asking justice to the “gods” or “icons”, also connection between two clans, or lineages which is based on the worship of the same shrine and/or practicing the same “Khvama” (prayer). Christian rites and artificially made kinship through baptize and wedding also played a role. Social inequality and memory of the same ancestry served mostly as inhibitive factors. The memory about these aspects existed in some cases while in other cases it was absent and we established the connection based on archival materials.

Modern ethnographic situation possibly will change under the influence of globalization, migration and many other factors, therefore, in-depth study of the issue in our opinion is very urgent and necessary. The paper is an attempt of analysis of modern situation which is very much influenced by traditions.